

Shohzoda Yusupova,
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika univertiteti
2-kurs tayanch doktoranti
shahzodayusupova1996@gmail.com
UDK 37.02

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MOLİYAVIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH JARAYONIDA TAFAKKUR METODLARIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda dolzarb mavzuga aylangan moliyaviy savodxonlik tushunchasiga olimlar va iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan berilgan ta'riflarga asoslangan izoh berilgan bo'lib, moliyaviy ta'limni boshlang'ich sinf o'quvchilariga berishda qo'llaniladigan rasmlar tahlili, 6 tafakkur shlyapasi kabi mantiqiy usullardan namunalar va ularni qo'llashga doir ko'rsatmalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: savodxonlik, moliyaviy savodxonlik, tafakkur metodlari, De Bono, OECD.

Shohzoda Yusupova,
PhD Student of Tashkent State
Pedagogical University named after Nizomi
shahzodayusupova1996@gmail.com

USE OF THINKING METHODS IN THE PROCESS OF FORMING FINANCIAL LITERACY IN PRIMARY CLASS PUPILS

Abstract: This article defines the concept of financial literacy, which has become a hot topic today in terms of the definitions provided by scientists and the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). Also, it provides the analysis of pictures used in providing financial education to primary school students, examples of logical techniques such as the 6 Thinking Hats and instructions for their application.

Key words: literacy, financial literacy, thinking methods, De Bono, OECD.

Шохзода Юсупова,
Докторант Ташкентского государственного
педагогического университета имени Низоми
shahzodayusupova1996@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация: В данной статье дается определение понятия финансовой грамотности, которая стала актуальной темой сегодня в терминах определений, данных учеными и Организацией экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). Также в ней дается анализ иллюстраций, используемых при предоставлении финансового образования учащимся начальной школы, примеры логических методик, таких как 6 шляп мышления, и инструкции по их применению.

Ключевые слова: грамотность, финансовая грамотность, методы мышления, Де Боно, ОЭСР.

Kirish

Jahon ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha Janubiy Koreyada o'tkazilgan xalqaro ta'lim forumida 2030 yilgacha qabul qilingan «Incheon declaration» da "ta'lim taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi va barqaror rivojlanish maqsadlariga yetkazuvchi muhim faoliyat" sifatida e'tirof etilib [1; 48-bet], bu borada umumta'lim maktablarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish, yangi avlod darsliklari va zamonaviy axborot texnologiyalarini amaliyotga tadbiq etish, boshlang'ich sinf o'quvchilarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirish, boshlang'ich ta'lim o'quvchilarida mustaqil ta'lim olish faoliyatini shakllantirishning kreativ texnologiyalaridan foydalanish, o'quv-metodik ta'minotini yaratish bo'yicha loyihalarni amaliyotga tadbiq etishga doir tizimli ishlar olib borilmoqda.

Adabiyotlar tahlili

V.G.Onushkin va E.I.Ogarevning ta'kidlashicha, "savodxonlik - bu shaxsiy tuzilmaning barcha boshqa tarkibiy elementlari guruhlangan, birlashtirilgan, o'zaro ta'sir qiladigan va faollashtirilgan o'ziga xos yadro yoki kontsentratsiya turi". Shuningdek, ular umumbashariy xarakterga ega bo'lgan va savodxonlikning barcha turlarining umumiy xususiyatlarini aks ettiruvchi umumiy savodxonlik

ta'rifini taklif qiladilar va ya'ni savodxonlik - "o'rganish natijasi ifodalangan qobiliyatlar odam harakat muvofiqlik bilan obyektiv dunyoning ob'ektiv mantig'i" [3; 24-bet].

Moliyaviy savodxonlik zamonaviy sharoitda savodxonlikning mashhur turlaridan biriga aylandi. Shunday qilib, Iqtisodiy taraqqiyot va hamkorlik tashkiloti (OECD) tahlilchilari rasmiy nashrlar sahifalarida quyidagi fikrni bildirishmoqda: "Bugungi kunda umumiy qabul qilinganidek, moliyaviy bozorlarning rivojlanishi natijasida, shuningdek, demografik, iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar, moliyaviy savodxonlik hayotiy mahoratga aylandi" [3]. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) moliyaviy savodxonlikni "Insonlarga aqlli moliyaviy qarorlar qabul qilishga va pirovardida shaxsiy moliyaviy farovonlikka erishishga imkon beradigan xabardorlik, bilim, ko'nikma, munosabat va xatti-harakatlar to'plamidir.

"Moliyaviy savodxonlik - bu insonning asosiy moliyaviy tushunchalar va jarayonlarni qay darajada tushunishi, shuningdek, moliyaviy imkoniyatlarga ega bo'lish qobiliyati va ishonchi ko'rsatkichidir" [3]. Boshqaruv shaxsiy moliya hamyonbop muvofiq qisqa muddatga yechimlar va ishonchli uzoq muddat moliyaviy rejalashtirish, hayotiy voqelik va iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda ko'rib chiqilayotgan kontseptsianing taqdim etilgan ta'riflarini tahlil qilish asosida biz ilmiy mahalliy va xorijiy adabiyotlarda "moliyaviy savodxonlik" ning quyidagi talqinlari mavjud degan xulosaga kelishimiz mumkin (1-rasm).

"Moliyaviy savodxonlik" tushunchasi, boshqa ko'plab murakkab, ko'p o'lchovli tushunchalar kabi, to'g'ridan-to'g'ri empirik talqin qilinishi mumkin emas. Buni faqat bilvosita talqin qilish mumkin. Turli fanlar vakillari bu muammoni o'z vositalari doirasida hal qiladilar. Shunday qilib, iqtisodchilar Davlat statistika qo'mitasi yoki Markaziy bank, shuningdek, boshqa tashkilotlar (banklar, sug'urta kompaniyalari, fond birjalari va boshqalar)ning statistik ma'lumotlariga murojaat qiladilar va o'rganilayotgan hodisaning alohida ko'rsatkichlarining miqdoriy tahlilini o'tkazadilar; sotsiologlar sotsiologik tadqiqotlarni ekspertlar, maqsadli guruhlar yoki aholi o'rtasida so'rov o'tkazish

shaklida amalga oshiradilar. Uning o'ziga xoslik baholashlar moliyaviy savodxonlik psixologlar va o'qituvchilar orasida mavjud.

1-rasm. "Moliyaviy savodxonlik" ning rivojlantirish ko'rsatkichlari

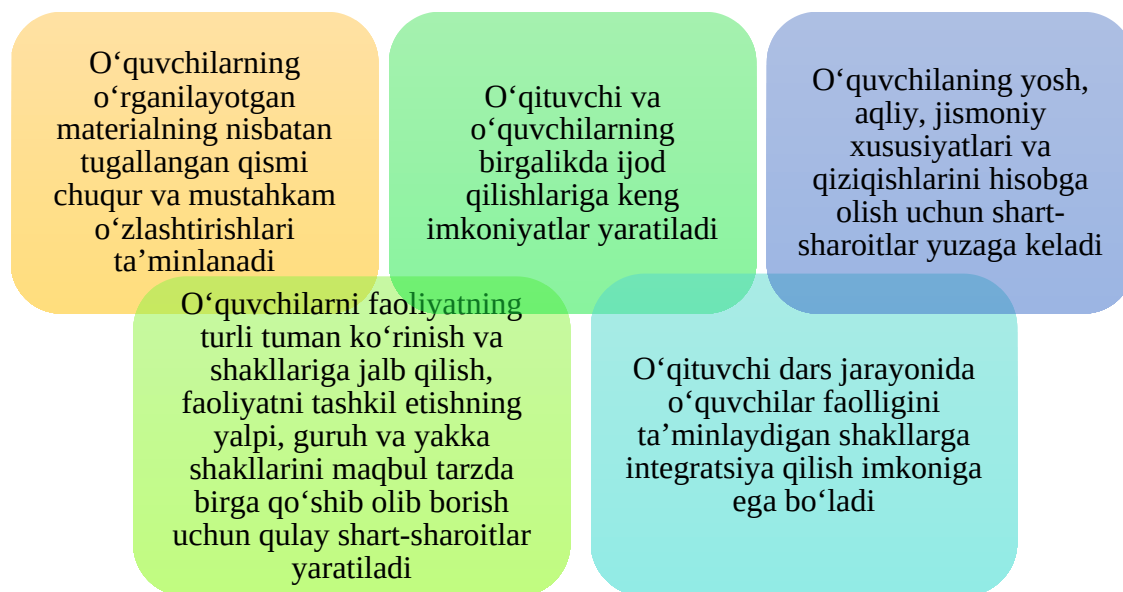
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida moliyaviy savodxonlikni shakllantirish vazifalari orasida markaziy o'rinni o'quvchilarning o'quv faoliyatini rivojlantiruvchi vazifasi egallaydi.

Darslarni integrativ yondashuv asosida tashkil etish eskirgan usullardan voz kechishni taqozo qiladi. Bunday o'quv jarayonida sifat o'zgarishi vujudga keladi (2-rasmga qarang).

Mohiyatiga ko'ra moliyaviy savodxonlik o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malaka va muayyan axloqiy sifatlarini o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklarini anglatadi. Interfaollik ijtimoiy subyektlarning suhbat, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyatni olib borishlarini ifodalaydi. An'anaviy ta'lim ham suhbatga asoslangan va bu suhbat "o'qituvchi-o'quvchi", "o'qituvchi-o'quvchilar jamoasi" shakllarida tashkil etiladi.

Hozirgi kunda eski an'anaviy uslubdagi darslar yoshlarimiz ehtiyojini qondirmaydi, ular bunday darslarni tinglagisi kelmaydi. Chunki fikrlash va tafakkur boshqa, aynan biror fan bo'yicha bilimga ega bo'lish boshqa. Fikrlash va

tafakkur tabiiy aql mahsuli, bilim olish esa –bu ta’lim muassasi, pedagog faoliyati mahsuli.

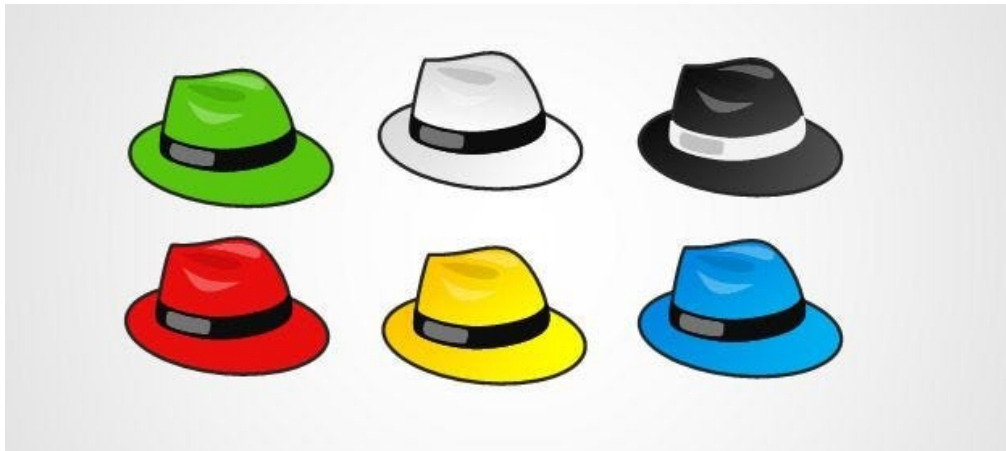
2-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida moliyaviy savodxonlikni shakllantirish jarayonida integrativ yondashuvning ijobiy natijalari

Yoshlarimizni fikrlashi va tafakkuri bundan 15-20 yil avvalgi yoshlarga nisbatan ancha baland va tezdir. Agar pedagog yoshlar bilan hamnafas fikrlamasa, zamon yangiliklariga va talablariga yoshlardanda tez bo'lmasa, uning ta'lim-tarbiya sohasidagi faoliyati samarasiz bo'lib qoladi. Shu sababli, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ayrim boshlang'ich jihatlari, interaktiv o'qitish usullari, ularni mashg'ulot davomida qo'llash yo'llari qisqa bayon etildi.

Muhokamalar

Oltita tafakkur shlyapasi - Edvard De Bononing 1985 yilda nashr etilgan kitobidir. Uning inglizcha nomi Six Thinking Hats. De Bono odamlar qanday qilib turli xil yo'llar va yondashuvlarda tushunishlari va o'ylashlari mumkinligini o'rganib chiqdi. Ushbu yondashuvlar haqida nazariyani ishlab chiqqan muallif, odamlar o'zlarining fikrlash odatlari bilan o'zlarini cheklab qo'yishlarini va fikrlash harakatini faqat bir yoki ikkita yondashuv bilan amalga oshirishlarini kuzatgan (3-rasm).

De Bono, agar turli yondashuvlar aniqlansa va bu yondashuvlardan qanday foydalanishni o'rgatsa, odamlar ushbu yondashuvlardan foydalangan holda yig'ilishlar va jamoaviy ishlarda ancha samarali bo'lishlarini taklif qildi.

3- rasm. 6 tafakkur shlyapasi metodi

De Bono tomonidan ishlab chiqilgan fikrlash texnikasining samaradorligi fikrlash usullarini 6 ta yo'nalishga bo'lish va ajratish va muayyan vaziyatda to'g'ri yondashuvni tanlash bilan ta'minlanadi. Moddalarning har birida ko'rib chiqilayotgan masalaning muayyan tomonlari (masalan, intuitiv tuyg'u, pessimistik mulohazalar, neytral faktlar va boshqalar) aniqlanadi va uni ongli fikrga aylantiradi. Vaqtning har bir daqiqasida asosiy fikrlash turlaridan birini ongli ravishda tanlash insonga diqqatni muayyan masalaga qaratishga va muammoni ma'lum bir burchakdan ko'rib chiqishga imkon beradi.

Oltita fikrlash shlyapa texnikasining asosiy maqsadi:

- diqqatni jamlash va fikrlash jarayonini yaxshilash
- ijodkorlikni, parallel va tarmoq fikrlashni rag'batlantirish,
- muloqotni takomillashtirish
- qaror qabul qilishni tezlashtirish
- bahs-munozaralardan qochish [4]

Moviy shlyapa: Jarayonlarni boshqarish

Moviy shlyapa muammoni yuqoridan, umumiy nuqtai nazardan qarab, yaxlit ko'radi. Moviy shlyapa kiygan odam o'z fikrlarini nazorat qilish va qaror qabul

qilish jarayonini boshqarishga e'tibor qaratadi. U o'z kun tartibidagi muammoni umumlashtiradi, uni aniq taqdim etadi, vaziyat bayonini so'raydi va xulosaga keladi.

Yashil shapka: ijodkorlik

Tabiat rangidan ilhomlangan yashil shlyapa ijodiy fikrlashni ifodalaydi. Ko'plab aqliy hujum va assotsiativ tushunchalarni o'z ichiga oladi. Ushbu shlyapa kiygan kishi yangi g'oyalar va farqlar bo'lishi mumkinligini tushunadi. Oldinga borishning mumkin bo'lgan yo'llarini o'rganish orqali inson bir qator mulohazalarga ega bo'ladi.

Qizil shapka: hissiyotlar

Qizil shapka hissiyotlar va instinktlarni ifodalaydi. Ushbu shlyapa kiygan odam muammoga e'tibor qaratish va echimlarni izlashda o'z his-tuyg'ularini mantiqiy tushuntirishlar bilan oqlashi shart emas. U shunchaki bu masala bo'yicha nimani his qilayotganini aytadi va his-tuyg'ulari yo'lida uni kutayotgan xulosaga keladi.

Sariq shapka: optimizm

Sariq shlyapa kiygan odam muammoga eng ijobiy nuqtai nazardan, optimizm bilan qaraydi. O'z g'oyalari berishi mumkin bo'lgan foyda va vaziyatlarning qo'shimcha qiymatini ta'kidlab, o'zini namoyon qiladi.

Qora shapka: xavflar - qiyinchiliklar

Tanqidiy fikrlash qobiliyatlari bu shlyapada yuqori darajada. Qora shlyapa kiygan odam ehtiyotkor va har doim yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni hisobga oladi. U tanqidiy mulohaza yuritadi, nima uchun tashvishlanayotganini, qanday izohlar borligini tushuntiradi va muammolarni aniqlaydi.

Oq shapka: haqiqiy ma'lumot

Tinchlik va poklikka asoslangan faoliyatga kiritilgan oq qalpoq ma'lumot yig'ishni anglatadi. Analitik fikrlash va qo'llash qobiliyatini ta'kidlaydigan ushbu shlyapa kiygan kishi o'zining mavjud bilimlari va tushunchalarini ko'rib chiqadi. Muammoga duch kelganda, u ma'lumot olish uchun qayerga borishni biladi va qaysi yo'llardan borishni biladi.

Bajarilish tartibi:

Sinf olti kishilik guruhlarga ajratiladi va har bir guruhga bittadan bosh kiyim beriladi yoki sinf doskasiga 6 xil rangli bosh kiyim osib qo'yish mumkin. Har bir bosh kiyim yonida bo'sh qog'oz yopishtiriladi. Har kim qog'ozga faqat bitta jumla bilan xususiyatni yozadi, so'ng keyingi shlyapaga o'tadi. Undan keyin kelgan do'sti xususiyatlarni qo'shishda davom etadi. Nihoyat, barcha sharhlar o'qiladi va eng mos xususiyatlar tanlanadi.

Xulosa

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, bugungi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilarida moliyaviy savodxonlikni shakllantirish maktablarning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Buning uchun yosh o'quvchilarning moliyaviy savodxonligini oshirish masalalarini zamonaviy multimedia o'quv qo'llanmalaridan foydalangan holda o'rgatish zarur. Bolalarda erta yoshdan moliyaviy savodxonlikni shakllantirishimiz natijasida, kelajakda ular moliya bozorining ishtirokchisi, soliq to'lovchi, qarz oluvchi va jamg'armachilarga aylanadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Incheon declaration // Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015. Incheon, Republic of Korea). – 48 p.
2. Onushkin.V.G., Ogayev E.I. The problem of literacy in the context of social change // Man and education. Academiv bulletin of the IAO RAO. – 2005. - № 1. B- 24
3. D.L.Remund. Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy //Journal of consumer affairs. – 2010. - 44(2): 276-295p
4. Edward De Bono. Six thinking hats. – 1985. www.debono.com